

In 'Dichter bij het werk' interviewt dichter Henry Sepers dichters over hun werk, of een specifiek deel daarvan. www.henrysepers.nl

Wat Noach dreef

Het drogsyndicaat van **Mischa Andriessen** (1970) is een intrigerende bundel over het verhaal van de Zondvloed. Een geschiedenis die niet alleen in de Bijbel voorkomt, maar ook in de Koran, de Talmud en het oeroude Gilgamesj-epos. Een actueel thema, gezien de klimaatverandering en de overstromingen van afgelopen jaar in bijvoorbeeld Limburg, al ging het de dichter daar in de eerste plaats niet om. Hij was vooral geïnteresseerd in de psychologie van de personages. Wat bewoog Noach en zijn vrouw? Hoe gingen de zonen Sem, Cham en Jafet met de ingrijpende gebeurtenis om? Wat was de dynamiek in het gezin? Het leidde uiteindelijk tot een kloeke bundel waarin drijfveren, gevoelens en gedachten worden blootgelegd van mensen die iets heel ingrijpends hebben meegemaakt en zich daartoe moeten zien te verhouden. Voor deze bundel ontvangt Mischa Andriessen binnenkort de Jan Campertprijs.

We zitten aan de keukentafel van zijn huis in Voorburg. Een plastic kleed en speelgoed op de vloer laten zien dat hier kleine kinderen wonen. De dichter kijkt om zich heen en zegt dat de bundel ook over het doorgeven van leven gaat. Na de vernietigende kracht van de Zondvloed is er een nieuw begin. Noach stopt voor zijn zonen abrikozenpitten in de grond, die zullen later ontkiemen en tot bomen uitgroeien. Maar al lijkt de bundel hoopvol te eindigen met regels uit een gedicht van de Deense Inger Christensen ('Abrikozenbomen bestaan/ Abrikozenbomen bestaan varens bestaan/ En bramen bramen en broom bestaat'), het venijn zit in de staart. Broom is een verdovend middel. 'Blijkbaar hebben we dat nodig,' zegt Andriessen.

Je legt sterk de nadruk op het innerlijke leven van Noach en zijn familie. De Bijbel zegt daar niets over.

Het verhaal in de Bijbel is nogal eigenaardig verteld. God besluit zijn schepping te vernietigen omdat die hem niet be-

valt. Bedenkt zich dan, omdat hij één man als rechtvaardig beschouwt: Noach. Hij en zijn familie mogen met de ark aan het noodlot ontsnappen, maar waarom die ene mens goed is en al die anderen niet: we krijgen het niet te horen. Ik raakte geïnteresseerd in wat er *niet* in de brontekst staat. Elke motivering en psychologie ontbreekt. Dat gaf mij de kans om die zelf aan te brengen. Ik ging nadenken over de verhouding tussen Noach en zijn vrouw Naäma, over zijn kinderen waarvan ik me Sem voorstelde als een jongeman van rond de twintig, Cham als een opstandige puber en Jafet als een kind. Daarbij komt dat het verhaal van de Zondvloed ook gaat over het creatieve proces: God wilde zijn schepping vernietigen want die beviel hem niet. Zo kan ik ook gedichten weggooien die ik niet goed genoeg vind. Gooi veel weg, zou ik zeggen. Soms is het al heel wat, als je één regel kunt redden.

Cham werd het huis uit gezet, omdat hij om zijn vader moest lachen toen die naakt en dronken was.

Ja, dat is toch idioot. Heb je net een gigantische ramp overleefd, stuur je je kind weg om zo'n kleinigheid. Ik vroeg me

© KOOS BREUKEL RV

meteen af hoe zijn moeder zou hebben gereageerd. Dat ga ik dan bedenken. Daar ga ik over schrijven. De gedichten zijn ontstaan tijdens wandelingen. Er was een lockdown, ander werk kon niet doorgaan, dus ik had alle tijd. Ik denk dat ik wel driehonderd verzen heb geschreven, het bleef maar stromen. Daar is uiteindelijk ongeveer een derde van overge-

bleven. Veel gedichten waren varianten van elkaar. Ik probeerde andere perspectieven uit, wisselde van tijd. Dat raad ik mijn studenten van de Schrijversvakschool ook vaak aan: probeer eens andere gezichtspunten, experimenteer.

In een gedicht met de titel Cham is hij de enige die zich druk lijkt te maken over al die mensen en dieren die bij de Zondvloed zijn omgekomen.

Cham is de verstoten zoon, maar wat heeft die jongen verkeerd gedaan? Hij komt op voor degenen die door God zijn verstoten. Wat hebben die misdaan?

Hij smeekte 'om het water dat nu overal rondom ons was te verijzen'.

Soms kun je iets beter echt laten gebeuren in een gedicht, dan dat je met een vergelijking komt. Nog een tip die ik mijn studenten geef: probeer een beeld zo concreet mogelijk te maken. Dus ik laat het water van de Zondvloed liever werkelijk verijzen, dan dat ik schrijf: *Laat het water als ijs worden*. Het maakt je tekst krachtiger. Cham wil de ellende van de slachtoffers conserveren, zodat altijd zichtbaar zal blijven wat er is gebeurd. Hij is degene die de kritische vragen stelt.

Je hebt voor dit gedicht, net als voor de andere gedichten in de bundel, duidelijke keuzes gemaakt wat betreft de vorm. Geen interpunctie, hoofdletters aan het begin van elke regel, ongrammaticaliteit.

Als ik schrijf zoek ik aan de ene kant naar de betekenis, de

gevoelswaarde van woorden, aan de andere kant naar ritme, melodie. Een afwijkende woordvolgorde kan leiden tot een ander ritme, waardoor er een soort spanning ontstaat: soms lopen de regels stroef, soms juist niet. Ik zoek naar afwisseling.

Als je de interpunctie weglaat, creëer je meerduidigheid: zinnen kunnen op meer manieren gelezen worden. Ik heb dat geleerd van Lucebert, hij gebruikte ook weinig punten en komma's en dat voelde als een bevrijding voor me: zo kan het dus ook. Daarbij komt: mijn zinnen gingen steeds meer over verschillende regels lopen. Met interpunctie zouden die regels 'overbevolkt' raken met komma's en punten.

Die hoofdletters aan het begin van elke regel, zorgen voor een extra hindernis tijdens het lezen. Je moet meer moeite doen en daardoor lees je geconcentreerder. Behalve dat ik het visueel mooi vind, zorgt het ook voor extra pauzes. Er is dan niet alleen een pauze aan het eind van de regel, maar ook aan het begin. Kijk bijvoorbeeld naar regel 6: *Schreeuw die een mond eeuwig openhield*. Het woord *laatste* in de regel ervoor krijgt extra nadruk, maar ook het woord *Schreeuw*. >

CHAM

Ik hoop dat je nog weet hoe je bad die dag
Je naar de hemel smeekte om het water
Dat nu overal rondom ons was te verijzen
En zo voor altijd te bewaren wat erin lag
De kapotgeklauwde handen de laatste
Schreeuw die een mond eeuwig openhield
Het snakken naar adem de opgeblazen magen
Als ik dat ooit nog iemand kan vertellen zei je
Wie zou me dan geloven en begrijpen hoe alleen
Omdat iemand het vermogen had heel ons verleden
Werd weggewist hoe alleen maar een man alleen
Maar een vrouw tezamen met hun kroost ontkwamen
Zich voorhielden dat ze omwille van hun horige liefde
Uitverkoren waren en als getuigen daarom voortaan
Zwijgend volhardden in hun gelijk maak toch de wereld
Van ijs en het zal voor iedereen te zien zijn en geweten
Blijven in de ogen van een verdrinken paar zal eenieder
De angst bevroren zien twee handen voor altijd in elkaar
En zich wroegend afvragen wie deed hun dit waarom aan

Je schrijft in regel 2: Je naar de hemel smeekte om het water. Dat woordje naar hoort er grammaticaal gezien niet tussen.

De hemel smeken is een staande uitdrukking. Je gaat er dan vanuit dat er iemand in de hemel is die luistert. Door dat *naar* ervoor te zetten, schep ik twijfel. Zit er daar werkelijk iemand? Is het smeken niet tevergeefs? Ik vind dat je je woorden heel nauwkeurig moet kiezen. Het synoniemenwoordenboek op internet is een van mijn belangrijkste instrumenten. Zo kwam ik erachter dat het woord 'leeg' veel voorkwam in de bundel. Misschien wat te vaak. Dat kon ik soms vervangen door 'wepel'. Een woord dat misschien niet iedereen kent, maar dan zoek je het maar op. Een lezer mag best moeite doen. Elk woord moet de juiste klankkleur hebben, zo precies mogelijk uitdrukken wat ik bedoel.

Achterin de bundel kom je met een uitgebreide verantwoording van je bronnen. Je gebruikt verwijzingen naar en citaten van onder andere Remco Campert, Inger Christensen en veel andere kunstenaars. Waarom doe je dat?

Citaten van andere kunstenaars en schrijvers spelen altijd door mijn hoofd als ik schrijf. Net zoals beelden uit de werkelijkheid, woorden die ik heb opgevangen in gesprekken. Fragmenten van anderen komen dus vaak onbewust terecht in mijn werk. Ik verantwoord dit omdat ik anders nog van plagiaat beschuldigd zou kunnen worden. En misschien brengt het mensen op een spoor, gaan ze bijvoorbeeld het gedicht *Alfabet* van Inger Christensen lezen.

In Cham komt een regel van Hans Andreus voor. Alleen maar een man alleen/ Maar een vrouw.

Een romantische regel. Het gedicht waaruit die komt associeer ik met mijn ouders. Zij citeerden het vaak. En ik vind dat het hier past. Het verwijst naar Noach en zijn vrouw Naäma. Als je als stel lang bij elkaar bent, kun je je ook uitverkoren voelen.

Zij voelden zich uitverkoren, maar je hebt het ook over hun horige liefde.

Ja, zo ziet Cham het blijkbaar. Noach en zijn vrouw volgden slaafs wat God van hen vroeg. Daarna staat er dat ze *zwingend volhardden* in hun gelijk. Daaruit blijkt ook de afstand die Cham neemt tot zijn ouders. Ze waren koppig, hadden geen oog voor het lot van de duizenden, miljoenen die omkwamen. Eigenlijk wil Cham in dit gedicht een monument van ijs voor de slachtoffers oprichten.

‘Gooi veel weg, zou ik zeggen. Soms is het al heel wat, als je één regel kunt redden.’

Een groot deel van het gedicht is cursief gezet.

Er worden in deze bundel vaak personages sprekend opgevoerd in een dialoog met een ander personage. Ik heb ervoor gekozen om een van de sprekers zo aan te geven. Ik had ook voor aanhalingstekens kunnen kiezen, maar dat vond ik niet mooi. Er zijn meer keuzes die ik heb gemaakt. Zo gebruik ik bijna geen witregels. Bij andere dichters vind ik witregels vaak nogal arbitrair. Ze suggereren een pauze, maar ik begrijp niet waarom die nodig is. Beginnende dichters maken vaak de fout dat ze bijvoorbeeld om de vier regels met een witregel komen. Maar waarom? Hoe is die witregel gemotiveerd?

Ten slotte: de titel van de bundel is wat raadselachtig. Kun je die toelichten?

De werktitel was *Het droom syndicaat*. Dat had te maken met een rockband die belangrijk voor me is geweest, The Dream Syndicate. Ik vond die titel uiteindelijk niet goed. Dat 'droom' klopte niet. Toen kwam het woord *drog* in me op, een oud woord voor drugs. Dat verwijst naar beneveling. Noach en Naäma hadden een bepaald idee over hun eigen functioneren. Klopt die? Of hallucineerden ze? Verder klinkt het begrip *drogreden* door. Een voorbeeld daarvan is de *cirkelredenering*. De bundel is als een cirkel, cyclisch opgebouwd. Een van de gedichten gaat over een slang die in zijn eigen staart bijt en zo de wereld bij elkaar houdt. Zolang de slang niet wakker wordt, en de slang de staart verkramppt in zijn bek houdt, gaat het goed. Er blijft altijd een zekere dreiging. ■

Mischa Andriessen, *Het droom syndicaat*, Querido, €17,99

